

## Toni Morrison: «Escric per a la tribu»

*La premi Nobel creia que «el millor art és irrevocablement bell i indubtablement polític alhora»*

L'escriptora afroamericana Toni Morrison va néixer a Lorain, Ohio, el 18 de febrer del 1931 i va morir a Nova York el 5 d'agost del 2019. "Morim, i aquest pot ser el sentit de la vida -deia-. Però creem llenguatge, i aquesta pot ser la mesura de les nostres vides". La vaig entrevistar a Nova York el novembre del 1993, el mateix any que havia rebut el premi Nobel de literatura. Aleshores havia escrit mitja dotzena de novel·les i impartia classes a la Universitat de Princeton. Reproduïm aquella entrevista.



Facebook Toni Morrison

Toni Morrison escriu amb "la brillantor de la poesia", tal com va destacar l'Acadèmia Sueca a l'hora d'atorgar-li el Nobel de literatura del 1993. Ella entén que la poesia pot ser un vernís, però mai l'essència de la seva prosa. "Les meves obres no són ni volen ser merament poètiques, o en tot cas ho són en contra de les meves intencions. Sempre he pretès anar més enllà, en benefici dels meus lectors. L'art d'escriure no consisteix només a fer servir un llenguatge bonic i una tècnica precisa. El millor art és aquell que és irrevocablement bell i indubtablement polític al mateix temps".

La ploma de Toni Morrison té una vocació política evident: "Escric per aconseguir que la població afroamericana dels Estats Units faci memòria d'un passat que potser no ha conegut mai, però que ha de conèixer, ni que sigui per poder-se'n alliberar". Segons ella, la raça negra no pot tancar els ulls a la seva història, per molt que recordar-la suposi revivre el dolor. "Els nostres avantpassats van ser distanciats per força del seu passat africà, i ara, en un afany d'integració, ens estem distanciant d'una cultura pròpia que creixia amb gran cohesió a les comunitats segregades de fa poques dècades".

Morrison entén que la seva missió com a escriptora és fer de conducte, de túnel del temps que permeti viatjar enrere per poder avançar endavant. "M'he preguntat moltes vegades quina és la funció de les meves novel·les. I crec que han de servir per aclarir tot allò que ha estat enfosquit i per desenterrar aquells elements del passat que ens poden ser profitosos avui". Els seus lectors "no es caracteritzen per tenir un exquisit gust estètic i un ampli bagatge literari, sinó per ser persones que aprecien sobretot el valor instrumental dels meus llibres", puntualitza. "Faig literatura per al poble, per a la tribu. No m'interessa satisfer-me a mi mateixa en un exercici imaginatiu privat, que només serveixi per acomplir els meus somnis personals".

Encara que ella s'entesti a defensar el fons més que la forma, les seves novel·les mantenen un equilibri perfecte entre els dos plats de la balança. Sempre que un text no li acaba de fer el pes, el reescriu tants cops com cal i només el dona per enllestit quan creu que ha encertat totes i cadascuna de les paraules. Ara bé, Morrison no persegueix la precisió del llenguatge pel plaer de jugar amb els mots, sinó pel desig de recobrar amb fidelitat l'oratòria de la comunitat negra. "Per a mi, restaurar el llenguatge vol dir respectar el ritme i el so de l'art d'explicar històries, deixar espais buits perquè el lector pugui escoltar el que llegeix, i ampliar el significat dels vocables. M'esforço a treure la pols dels tòpics perquè vulguin dir el que volien dir originàriament". La seva obra és de mal traduir, ja que resulta impossible exportar tots els matisos fora de l'idioma anglès.

L'escriptora alerta que la joventut afroamericana corre el perill de ser devorada en el clonflicte entre els valors materials de la societat urbana contemporània i els valors de les comunitats negres tradicionals. I confia que la literatura pugui aportar mitjans per sobreviure, com ho va fer anteriorment la música. "Ha arribat l'hora que una altra forma d'expressió agafi el relleu de la música, que va jugar un paper fonamental en la civilització negra que existia a sota de la civilització blanca. La música ens va mantenir vius, en contacte amb el nostre esperit, però ha deixat de ser suficient".

Toni Morrison va néixer el 18 de febrer del 1931 a la petita ciutat de Lorain (Ohio), on s'havien instal·lat els seus pares amb les seves respectives famílies a l'entrada de segle, després d'emigrar del Sud. Va ser educada en el recel i el menyspreu cap als blancs i en la certesa que els únics que l'ajudarien eren els membres de la pròpia comunitat negra. "Els negres de la meva generació vam créixer enmig d'una duresa econòmica enorme, però amb un fort sentiment d'orgull i companyonia, i precisament per això no ens vam deixar degradar mai. Sento que haig d'escriure sobre el passat per tal que els joves negres que ignoren la resistència dels qui els van precedir puguin entendre el seu coratge i el seu heroisme".

Va començar a escriure ficció als anys seixanta. "Llavors no tenia voluntat, ni opinió, ni perspectiva, ni poder, ni autoritat. Només tenia un sentit brutal de la ironia i de la melancònia i un respecte tremolós per les paraules. Escrivia com si es tractés d'un mal vici, en secret i de forma compulsiva", recorda. Com a exercici en un taller d'escriptura a la Howard University de Washington, va fer un conte sobre una nena negra de nou anys que volia tenir els ulls blaus, el qual esdevindria la llavor de la seva primera novel·la, *The Bluest Eye*, publicada el 1969. "Aquesta novel·la aborda la destrucció absoluta de la vida humana per culpa de la cosa més superficial del món: la bellesa física", remarca Toni Morrison.

*The Bluest Eye* va suposar el tret de sortida d'una carrera literària brillant, que va prosseguir amb els títols *Sula* (1973), *Song of Solomon* (1977), *Tar Baby* (1981), *Beloved* (1987) i *Jazz* (1992) [més endavant vindrien *Paradise* (1999), *Love* (2003), *A Mercy* (2008), *Home* (2012) i *God Help*

*the Child* (2015)].

El 1973, quan Morrison treballava a l'editorial Random House de Nova York, es va fer càrrec d'un llibre anomenat *The Black Book*, que recull cartes, documents, fotografies i retalls de premsa sobre la història dels negres des de l'esclavitud fins a mitjan segle XX. Aquest projecte va exercir una influència decisiva en tota l'obra posterior de l'escriptora. Va ser treballant en *The Black Book* que va tenir notícia de Margaret Garner, una esclava de Kentucky que, després de fugir dels seus amos i de ser atrapada camí de Cincinnati, va matar una de les seves filles per evitar-li el retorn a l'esclavitud. Amanint aquesta història real amb condiments imaginaris, Morrison va escriure la que fins ara es considera la seva obra mestra, *Beloved*, guardonada amb el Premi Pulitzer del 1988. "La mare de la meua novel·la actua de manera correcta en tant que salva la seva filla d'una mort en vida, però alhora no té el dret de fer-ho i mereix un càstig".

El fantasma de l'esclavitud plana sobre tota l'obra de Morrison. "Sempre m'ha sorprès que el tractament bestial que van rebre els esclaus no donés lloc a una raça de bèsties", diu. La novel·la *Beloved* està dedicada als seixanta milions d'homes, dones i nens que van perdre la vida mentre eren transportats en vaixells des d'Àfrica cap a Amèrica.

Quan li pregunto amb la boca petita si prefereix descriure's a si mateixa com una escriptora o com una escriptora negra, Morrison arrufa les celles en una mostra de desaprovació que es veu obligada a fer més sovint del que voldria. "No entenc per què no puc ser dona, negra i escriptora a la vegada. Soc una Dona Negra Escriptora, en majúscules. Ser dona i negra no limita el meu univers literari, al contrari. Més que cap altre grup social, les dones negres hem desenvolupat l'habilitat de veure el món i d'entendre les seves debilitats".

Certs sectors feministes han criticat l'obra de Morrison. "Soc contrària al patriarcat, però no m'interessa atacar els homes ni tramar estratègies per reemplaçarlos en la seva posició de domini". No combrega amb el feminisme radical dels setanta, i advoca més per les dones en general que pel moviment feminista en particular. "El meu compromís té relació amb la supervivència de la gent, ja siguin homes o dones". En lloc de ser una feminista política, Morrison és més aviat una feminista cultural, en la tradició d'escriptores afroamericanes com Zora Neale Hurston, Gwendolyn Brooks i Paule Marshall. I com a tal, Toni Morrison celebra la força de les dones negres a pesar del racisme i el sexisme practicats en contra d'elles.

Creu que l'enemic a combatre no és el masclisme sinó l'absència de memòria. Lluita contra l'oblit d'una vida cultural rica i plena que, d'un temps ençà, s'ha vist escapçada de sota-rel. Els personatges de les seves novel·les tenen molt presents els seus records, i en ocasions fins i tot fan memòria per recordar allò que recordaven en el passat. "La memòria és llarga, i arriba més lluny dels paràmetres de la cognició. Em fascina fer recordar als meus lectors un temps que han oblidat o que ni tan sols han conegut mai".

La premi Nobel de literatura del 1993 construeix cada novel·la mentalment, i després la tradueix en paraules. "Abans d'estrenar el primer full en blanc ja he escoltat els diàlegs dels meus personatges i m'he familiaritzat amb la manera de fer de cadascun d'ells", explica. "Escriure és una feina difícil, però cada dia espero amb il·lusió el moment d'afrontar aquesta dificultat. M'ajuda a estar en contacte amb mi mateixa. És com capbussar-me sota l'aigua. Sempre ho veig com un perill, encara que estic convençuda que acabaré pujant de nou a la superfície".